

היבטים לשוניים בפרשת בראשית עז

למען אחי ורעי הפצת גליון זה החלה באייר שנת סו, מטרת הגליון הייתה לרכז הערות לשוניות על התורה ומפרשיה (גם ההפטרות) וגם במסורה ובתרגומים ובטעמים. המטרה הייתה ליבון סוגיות לשוניות ברמה פשוטה ובלשון פשוטה שגם מי שלא למד דקדוק (או שכח מה שלמד) יכול להבין. לקראת סוף השנה (סו) הוספו דקדוקי קריאה הן לקורא בציבור והן לקורא ביחיד שניים מקרא (הערות על הנוסח המדויק בתרגום לא נכללו ברשימה זו, אבל נכללו מדי פעם בגליון עצמו). במשך הזמן הוספו הערות ע"י בעלי קריאה מנסיונם האישי¹.

מה שנשלח בשנת סו נכלל אחר כך בגליוני שנת סז. אשר על כן אנו פותחים בזה את השנה העשתי-עשר לגליונו המכונה היבטים לשוניים. במשך הזמן החל הגליון לעלות גם על המרשת, והוא נתון להורדה באוצר החכמה (שם הוא גם כן נשמר) וב'לדעת' הקישורים בסוף הגליון. אני מודה בזה לכל הקוראים ששלחו לי הערות ושאלות, וגם למי ששלחו לי תשובות על שאלות שנתעוררו אצלי ואצל הקוראים, ביניהם פרופ' שמחה קוגוט נר"ו פרופ' יוסף עופר נר"ו פרופ' יואל אליצור נר"ו וד"ר רפאל זר. עוד עזרו בליבון העניינים ידידנו המדקדקים אוריאל פרנק יעקב לויפר ואליהוא שנון, ועוד רבים מהקוראים לעתים מזומנים. היו שעזרו וגם מוכנים להושיט עזרה בציון מקורות והמצאתם (מה שנקרא לפנימים 'הנגשה' – מלה מיותרת לענ"ד), או בהפעלת כלי חיפוש וכד'.

העתק מפתחת הגליון הראשון

בס"ד יום ה' לסדר ואהבת לרעך כמוך

כמו שציינו אנו עומדים בסיוע הקוראים ובשיתופם בהפקת עלון פרשת השבוע דקדוקי. המטרה ללבן נושאים דקדוקיים מהפרשה מהתורה וממפרשיה. לא מדובר כאן בעבודה "מקצועית". מדובר ביוזמה של אנשים רגילים שאוהבים את התורה גם מהחלק הדקדוקי שלה, ששבעו הכרזות מהמין ומהנוסח: "זה דקדוק", דילוג באורים דקדוקיים במפרשי התורה ובעיקר ברש"י. בנקודה זו אציין שלעניות דעתי רוב ככל הבאורים הדקדוקיים ברש"י אינם מצריכים ידע דקדוקי מוקדם. רש"י פונה אל ההגיון הישר של הקורא. אם יש צורך להזכיר איזה כלל – רש"י מביאו במקום. לפעמים מציינים: זה צריך לשאול "בעל דקדוק", בעוד שקרוב הדבר בפיו ובלבבך. אני זוכר ששוחחתי והסברתי ענין דקדוקי לתלמיד חכמים בשכונת מגורי, והוא אמר: "ידעתי שדקדוק הוא קשה, אבל כשאני מדבר עמך הדברים נראים ברורים".

תבואנה גם הערות על קריאה נכונה יוצאים מן הכלל וכד'.

אציין גם שהעבודה הזו נעשית בשעות "פנאי" מעטות משהו כמו בין גברא לגברא. עתה המגמה היא לרכז הערות דקדוקיות מפרשת השבוע, וגם שאלות למי שרוצה להבהיר לו ולאחרים, המגמה היא לנסות לשלוח את כל החומר הנאסף כל יום חמישי, מצפים מהציבור להגיב להסכים או לחלוק על המתפרסם, וכבר הורה לנו ר' יוחנן (בבא מציעא פד א) שעל ידי קושיות ותירוצים "ממילא רווחא שמעתא".

עתה עלינו להתפלל: ויהי נועם ה'א עלינו... וכל מעשה ידינו כוננהו.

אנו מצפים להערות והצעות לשיפורים.

וזה התלנו לעשות ויהי רצון שלא יבצר ממנו כל אשר יזמנו לעשות. עד כאן ממה שנכתב אז.

¹ עלי להודות בזה לידידנו אורי טאניס נר"ו שחלק גדול מההערות הן שלו ובעריכתו.

דקדוקי קריאה והדרכת הקורא בפרשת בראשית, בהפטרה ובראשון של פרשת נח

וַיְהִי – בין אם יש געיה בין אם אין ² היר"ד בשוא נח	
א ג יְהִי אֹר: המילים אינן מוקפות	
א ה קָרָא לַיְלָה: טעם נסוג אחור לקר"ף	
א ו לַמִּים: הלמ"ד קמוצה	
א ז מַעַל לָרָקִיעַ: להיזהר מהבלעת אות	
א ט וַיְהִי-כֵן: תיבה בודדת בתחום הסילוק (סוף פסוק), מוטעמת בטעם סוף פסוק בלבד. אין טעם טיפחא בתיבה וַיְהִי, כן הדבר גם בהמשך הפרק	
א י יָמִים: היר"ד בפתח ולכן המ"ם אחריה בדגש חזק, רבים של 'ים'. כן הדבר גם בהמשך פס' כב	
א יא תַּדְשָׂא: געיה בת"ו והדל"ת בשווא נח. דְּשָׂא: הדל"ת ברביע ולא בזקף. עָשָׂה פָּרִי: טעם נסוג אחור לעי"ן, וכן בהמשך הפסוק עָשָׂה-פָּרִי, יש להעמיד קלות את קריאת העי"ן מפני געיה. בשני המקרים דגש חזק בפ"א הראשון אתי מרחיק, והשני מדין דחיק	
א יח וַלֵּהבִּי־לֵל: געיה בשורק והלמ"ד בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים ³	
א כב וַיִּבְרָךְ: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא	
א כד וַחֲתֹ-אֶרֶץ: געיה בחי"ת	
א כט לֹא-כָלָה: האל"ף בקמץ קטן והכ"ף אחריה בשווא נח, כן הדבר גם בפס' הבא	
א לא יוֹם הַשְּׁשִׁי: היחיד מבין ששת ימי הבריאה בה"א הידיעה	
ב א וַיִּכְלֹ: היר"ד בשוא נח ⁴ והמילה במלרע ⁵	
ב ג שָׁבַת: לשון עבר, השי"ן קמוצה והבי"ת אחריה רפוייה	
ב ד בַּהֲבִרָאִם: הר"ש בשוא נע, לא: בַּהֲבִרָם וכן לקמן ה ג	
ב ז וַיִּצָּר: במלעיל, נכון הדבר גם בהמשך פס' יט. וַיִּפָּח: במלרע	
ב ח גֵן-בְּעֵדֶן: גֵן- במקף ולא במרכא	
ב יב וַיִּזְהַב: געיה תחת השורק והזי"ן בשווא נע	
ב טו לַעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה: העי"ן והשי"ן בקמץ קטן הה"א בשתייהן במפיק.	
ב יז אֶכְלֶךְ: הכ"ף בקמץ קטן	
ב יח אֶעֱשֶׂה-לִּי: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן בחטופה, בלמ"ד דגש חזק מדין דחיק	
ב יט מֵה-יִקְרָא-לִּי: להיזהר מהבלעת היר"ד. לא מַאִיקְרָא. היר"ד דגושה	

² בעניין הגעיה במילה זו מתי היא מופיעה, עיין בסוף התנ"ך של ברויאר מוסד הרב קוק עמ' תז סעיף ט, וביתר אריכות בספר טעמי המקרא עמ' 183.

³ החטף פתח המופיע בכמה דפוסים אינו אלא להורות על הנעת השווא ולא על קריאת החטף עצמו

⁴ וכן בהמשך קידוש ליל שבת: וַיִּכָּל. וַיִּבְרָךְ. וַיִּקְדָּשׁ

⁵ משום מה בקידוש ובתפילה אפשר לשמוע קוראים אותה מלעיל

בר' ב כא לא-מצא עֶזְרָא: אין טעם נסוג אחור למ"ם
 ב כב וַיִּבֶן: במלעיל. אֶת-הַצֵּלָע: במלרע
 ב כג לְזֹאת יִקְרָא: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא יישמע שהת"ו שבסוף התיבה הראשונה
 עומדת בראש התיבה השנייה. לְקַחְהָ-זֹאת: העמדה קלה בלמ"ד מפני הגעיה ובשורק, הקו"ף
 אחריה בשווא נע על אף שהרבה דפוסים ניקדוה בחטף קמץ⁶, דגש חזק בז"ן מדין דחיק
 ב כד יַעֲזֹב-אִישׁ: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת העי"ן החטופה והזי"ן בקמץ קטן
 ב כה עֲרוּמִים: דגש חזק במ"ם על אף שהרי"ש לפניו בשורק
 ג ג פֶּן-תִּמְתְּנוּ: תיבה יחידה בתחום הסילוק (סו"פ) ומוטעמת בטעם זה בלבד; אין טיפחא במילה
 הראשונה
 ג ה אֲכַלְכֶּם: הכ"ף בקמץ קטן. וְהִיָּתָם: הה"א בשווא נח ואחריה יו"ד בחירק מלא. כְּאֱלֹהִים:
 האל"ף אינה נשמעת, כאילו כתוב, 'פְּלוֹהִים'
 ג ו גִּם-לְאִישָׁהּ: מפיק בה"א, קריאה ללא מפיק יש בה כדי לשבש את משמעות הכתוב
 ג יא אֲכַל-מִמֶּנּוּ: הכ"ף בקמץ קטן
 ג יב נִתְּנָה-לִּי: געיה בנז"ן הראשונה ודגש חזק בלמ"ד מדין דחיק
 ג יג הַשִּׁיאֲנִי: שי"ן ימנית
 ג טז עֲצֹבוּנָךְ: הצד"י דגושה והשווא נע. יִמְשָׁל-בָּךְ: השי"ן בקמץ קטן
 ג יז כִּי-שָׁמַעְתָּ: במקף ולא במונח
 ג יט תֹּאכַל לֶחֶם⁷ טעם נסוג אחור לת"ו. כִּי-עָפָר אֶתָּה: תיבת אֶתָּה במלעיל והאל"ף בפתח
 ואין טעם נסוג אחור בתיבת עָפָר
 ג כא כְּתִנּוֹת: הכ"ף בקמץ קטן
 ד ב רַעַה צֹאן: טעם נסוג אחור לרי"ש
 ד ז תִּמְשָׁל-בּוֹ: השי"ן בקמץ קטן
 ד יא וְעָתָה אָרוּר אֶתָּה: הראשון בעי"ן ובמלרע, השני באל"ף ובמלעיל
 ד טו כָּל-הֶרֶג קָיִן: אין טעם נסוג אחור
 ד טז וַיֵּצֵא קָיִן: טעם נסוג אחור ליו"ד
 ד יז בָּנָה עֵיר: טעם נסוג אחור לבי"ת. כִּשְׁם בְּנֵי חֲנוּךְ: טעם טפחא בתיבת כִּשְׁם
 ד יח לְחֲנוּךְ: הלמ"ד בפתח
 ד יט וַיִּקַּח-לָוִ: געיה ביו"ד
 ד כב אֶת-תּוֹבֵל קָיִן: טעם נסוג אחור לת"ו השנייה
 ד כג הַאֲזָנָה: האל"ף בשווא נח
 ה כט זָה: שני טעמים באותה תיבה, יש לקרוא קודם את הגרשיים ואחריו את התלישא. אֲרָרָה:

⁶ מי שיקרא את הק' כמו חולם ואת הקמץ בח' כמו פתח – טועה!

⁷ רבים משתבשים בציטוט הפסוק ואומרים לָחֶם

ר"ש ראשונה בשווא נע

ה לב אַת-שֵׁם אַת-חָם וְאַת-יָפֶת: טעם טפחא על תיבת אַת-שֵׁם

ו ג בְּשֵׁנָם: הגימ"ל פתוחה⁸

ו ט מִצָּא חֵן: טעם נסוג אחור למ"ם

הפטרות בראשית ישעיהו מב ה – מג י:

מב ה הָאֵל | יִי: אין כאן מונח לגרמיה אלא פסק לפני רביע⁹

מב ה רָקַע: במלרע

מב ו וְאַצְרָךְ: קמץ קטן בצד"י, והר"ש בשווא נח

מב ז לִפְקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת: טעם טפחא בתיבת לִפְקַח. עוֹרוֹת: הוי"ו רפויה בשווא נח. יִשְׁבִּי

חֲשֵׁךְ: טעם נסוג אחור ליר"ד הראשונה, עם זאת השי"ן בשווא נע

מב יא יִשְׁבִּי סָלַע: טעם נסוג אחור ליר"ד הראשונה עם זאת השי"ן בשווא נע

מב יד אֲשַׁם: שי"ן ימנית דגושה מנוקדת בחולם חסר

מב טז וּמַעֲקֵשִׁים: העמדה קלה במ"ם למנוע הבלעת העי"ן החטופה

מב יח וְהַעֲוִרִים הֵה"א בפתח

מב כא וַיֹּאדִיר: האל"ף בשווא נח

מב כב וּבִבְתִּי: ב"ת ראשונה בשווא נח על אף הקושי. הַחֲבָאוּ: ה"א בקמץ קטן. הָשֵׁב: שי"ן פתוחה

מב כד לִבְזִים: זי"ן ראשונה בשווא נע

מב כה וּתְלַהֲטֶהוּ: העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת ה"א החטופה

מג א וַעֲתָה: בגרשיים לא ברביע. בְּרֹאךְ: הר"ש בפתח לא בשווא¹⁰

מג ב לִי-אַתָּה: במלעיל

מג ג כָּפָרְךָ: כ"ף רפויה ובקמץ קטן

מג ה אֶקְבֹּצְךָ: כ"ף סופית דגושה

מג ט וַיֹּאסְפוּ: וא"ו החיבור בשווא נע, כן הדבר גם בהמשך הפסוק וַיִּצְדָּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ

מג י לא-נִוָּצַר אֵל: טעם נסוג אחור לנ"ן

ראשון של פרשת נח:

ו ט הִתְהַלֵּךְ-נֹחַ: געיה בה"א הראשונה

ו יג וְהִנְנִי: נו"ן ראשונה בשווא נח על אף הקושי וכן בפס' יז

ו טז אִמָּה: האל"ף בפתח והמ"ם אחריה בדגש חזק¹¹. תַּחֲתֵיכֶם: הת"ו השנייה בחירק חסר

⁸ מי שקורא בקמץ – קורא מילה משוללת הבנה

⁹ במקומות אחרים במקרא שיש בהם פסק לפני רביע – הרי לדעת ר"מ ברויאר הוא טעם מונח לגרמיה

¹⁰ לא ייתכן שוא נע לפני שוא או חטף

ואחריה יו"ד, מנוקדת אף היא בחירק¹² ובדגש חזק. דומה הדבר בתיבה הבאה שְׁנִים

ו יז רַוַח תַּיִם: יש להקפיד על הפרדת התיבות

ו יח וְהִקְמַתִי ... וּבָאתָ: שתייהן מלרע עקב וי"ו ההיפוך לעתיד

ו כ שְׁנִים מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיוֹת: ישנם קוראים המבלבלים מקרא זה לבין קודמו שְׁנִים
מִכָּל תָּבִיא אֶל-הַתֵּבָה לְהַחְיוֹת אֶתְךָ ומוסיפים אחריו את התיבה 'איתך' הבאה בקטע הראשון
בלבד

ו כא לְאַכְלָה: האל"ף בקמץ קטן

מוסד הרב קוק החל בתחילת שמות התש"ל (לפני כ-35 שנה) במפעל 'דעת מקרא'. קביעת
נוסח המקרא כתיב ניקוד וטעמים¹³ הוטלה על הרב מרדכי ברויאר ז"ל¹⁴.
הר"מ ברויאר ז"ל הוסיף גם הסברים וסקירת מקורות וחילופי דעות בכתבים ניקודים
והטעמות.

נפתח בזה את רשימותיו לפרשת בראשית.

א א בראשית! מ"ש. בראשית: ל בכ"י לנינגרד הבי"ת של בראשית אינה גדולה.

הערה 1 תיבה זו מובאת בכל רשימות האותיות הגדולות: במ"ס-ל, במ"ג-ד כאן; דה"א א א ובא"א 82, 81.
הוא מציין שבמסורה של לנינגרד ושל דפוס ונציה ובספר 'אַכְלָה וְאַכְלָה'¹⁵ הבי"ת הראשונה
בתורה היא רבתי¹⁶.

א ג יְהִי אֹר: ל, מ"ש. יהי: ד לנינגרד ומנחת שי מטעמים יהי במונח אבל ונציה מקיף.
מנחת שי כאן: בגלגל ובלא מקף, כן הוא בדפוס קדמון, ובספרי ספרד, וכ"כ א"ת [=אור
תורה]. וכן הוא לבן אשר. ולבן נפתלי בלא גלגל ובמקף. וזה הוא חילוף ראשון שביניהם
[הערת צבי בצר: החילוף הזה אינו נזכר בחילופים – ד, וכנראה מצא אותו נורצי
ברשימת חילופים בכתב-יד]. והאנשים האלה היו שני ראשי ישיבות במסורת, שם
האחד יעקב בן נפתלי, ושם השני אהרן בן אשר. וכמה אברהם דבלמ"ש [הערת צבי בצר:
אברהם דבלמ"ש: מקנה אברם, שער שני, קונט' ב, ד ע"א]. קרא אותו משה בן אשר.
ובשלושלת הקבלה כתו' שאחרי דור רבינו סעדיה גאון היו שני חכמי גדולים שנחלקו על
מלות הרבה שבתורה וטעמיהם. ונקראו ר' אהרן בר' משה משבט אשר, ור' משה בן דוד
משבט נפתלי, ע"כ. ואנחנו סומכי על קריאת בן אשר, וכן סמך עליו הרמב"ם ז"ל, וכמונהג

¹¹ כן הדבר בכל המקרא, בשונה מאמה במשמעות של שפחה, עיין רש"י שמות ב ה

¹² החירק בי"ד הוא חירק מלא תנועה גדולה. כתיב מלא וחסר מקראי אינו קובע את המבנה הדקדוקי

¹³ בדעת מקרא לא תמיד פיסקו פתוחות וסתומות ע"פ קביעותיו, אבל בתנ"ך ללא פירושים (של מוסד הרב קוק)
גם הפתוחות והסתומות נעשות על פיו.

¹⁴ יש לציין שלמרבה האכזבה יצאו לאור ע"י מוסד הרב קוק ספרים כמו תהלים עם פירוש הרד"ק או חומשים
עם פירוש אור החיים עם כתיבים וניקודים שגויים בניגוד להכרעת הר"מ ברויאר, וכדי בזיון.

¹⁵ הספר סוקר צמדי מלים האחת בלי וי"ו והשניה בוי"ו. הצמד הראשון אַכְלָה בְּשִׁלָּה (שמואל א, א, ט) לעומת וְאַכְלָה
מִצִּידִי (בראשית כו, יט). בהמשך הספר סוקר חילופים אחרים כמו אֵל אֶס (יחזקאל כא, טו) עַל אֶס (ירמיהו טו, ח), וכד'. בעמוד 88
יש שתי רשימות של אותיות רבתי (אחת שבתורה בלבד ואחת של כל המקרא) ובשתייהן מופיעה המלה בראשית

Deut. 33, 29.	אֲשֶׁרֶךְ	ישראל מי כמוך
Gen. 1, 1.	בְּרֵאשִׁית	ברא
Lev. 13, 33.	וְהִתְלַחַח	ואת הנתק לא יגלח
	אֵלֶם	שם אנש
	בְּרֵאשִׁית	ברא אלהים

¹⁶ יש לציין שיבוש לשוני 'רבתי'. הטעות היא שהי"ד במלה רבתי נוספת אבל המלה ביסודה היא 'רבתי'
במשמע 'רבה' ראה למשל אסתר א כ כִּי רָבָה הָיָא או קוהלת ו א וְרָבָה הָיָא עַל-הָאָדָם: ולכן התיי"ו של רבתי
מעידה כבר על נקבה ואין כל צורך להוסיף תי"ו נוספת.

מערבאי, ומדינחאי סומכים על קריאת בן נפתלי. וזה כלל גדול במקרא. על כן דע אותו ולא אצטרך לשנותו בכל מקום.

א יא | תדשא הארץ דשא: ל, מ"ש. דשא: ד הערה 2

הטעים כאן זקף, שהוא הטעם הרגיל לבוא אחרי פשטא; וראה על כך באיגרת שד"ל שנוספה לספר תורת אמת. עמ' 65-69. הספר 'תורת אמת' הוא של זליגמן בר בעל סידור עבודת ישראל. בספר זה הוא נותן את כללי טעמי אמ"ת [הספרים איוב משלי ותהלים שטעמיהם שונים מטעמי שאר ספרי המקרא]. בספר כלול מכתב שנשלח אליו מאת שד"ל יש לציין שיש קוראים הטועים בהטעמת מלה זו. ומטעימים בזקף. דברי שד"ל

ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עֲשֵׁב מִזְרִיע זָרַע, מלח דשא ברביע כערות רד"ק בס' עט סופר (עיי' מנחת זי), וכן מצאתי בכ"י ק"ו ורל"ג, ועוד מצאתי ראיה ברורה לדבר ממה שכחוב אח"כ ותוצא הארץ דשא, בתלישה גדולה אשר כחה הגרש (ונשתנה הגרש לת"ג מפני שהמלה זעירה), וכאן שיש גרש לפנייה החלישה מפסקת פחות מהגרש; אף כאן. שהארץ בפשטא (תדשא הארץ) צריך שיהיה דשא ברביע, שהוא פחות מהפשטא שלפניו. ואמנם הסבה למה לא בא זקף לא כאן ולא כאן, הוא מפני שהדשא הוא מסוג העשבים, ואינו מסוג העצים. ובדפוס *Hooght* ולונדון תדשא הארץ דשא בוקף, והוא שבוש. הבה נתבונן בטענת שד"ל למה יש כאן רביע ולא זקף.

ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עֲשֵׁב מִזְרִיע זָרַע עֵץ פָּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זָרַעוּבוּ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

בפסוק זה הסילוק שולט רק על תבה אחת וַיְהִי-כֵן: הקטע עד לאתנח מתחלק

[ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עֲשֵׁב מִזְרִיע זָרַע]

[עֵץ פָּרִי עֲשֵׂה לְמִינוֹ אֲשֶׁר זָרַעוּבוּ עַל-הָאָרֶץ]

הקטעים מתחלקים: [ויאמר אלהים] [תדשא הארץ דשא] [עֲשֵׁב מִזְרִיע זָרַע] [עֵץ פָּרִי עֲשֵׂה לְמִינוֹ] [אֲשֶׁר זָרַעוּבוּ עַל-הָאָרֶץ]

אם נטעים דשא בוקף הפסוק יתחלק באופן אחר

{[ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא] [עֲשֵׁב מִזְרִיע זָרַע עֵץ פָּרִי עֲשֵׂה לְמִינוֹ אֲשֶׁר זָרַעוּבוּ עַל-הָאָרֶץ]} בחלוקה זו הדשא מנותק מהעשב.

א יד השמים: ל. השמים: ד דפוס ונציה מנקד קמץ בזקף לעומת לנינגרד המנקד פתח.

א טו וְהָיוּ לְמַאֲוֶרֶת לְמַאֲוֶרֶת: ל, מ"ש, מ"ג-ד טז. למאורת: ד כאן נוסח ונציה בסתירה למסורה שלו.

א יח ולהבדיל: ד, מ"ש. ולהבדיל: ל, מ"ש?

איינו כן אלא	מתג ושוא לבד	וְלִהְיוּ לְמַאֲוֶרֶת
הלמד בח"פ		ברשימות מאורות נתן

כלומר גם בכתר ארם צובא יש כאן חטף פתח. חטף זה מעיד על שווא נע חריג שבא לפעמים אחרי וי' החיבור.

א כא **עוף: ל, מ"ש. עף: ד** המנחת שי מביא בשם רמ"ה שהכתיב מלא. יתכן שבא להוציא מהכתיב השגוי של ונציה.

ב ד **בהבראס: ד, מ"ש. בהבראס: ל** הערה 3
תיבה זו מובאת בכל רשימות האותיות הקטנות: במ"ס-ל, במ"ס-ד א 2, במ"ג-ד וי' א א וכא"א 84. כאן המסורה של לנינגרד גורסת ה"א זעירא, אבל בנוסח הפנים יש ה"א רגילה.

ב ו **את-כל-פני האדמה: ד. את-כל-פני: ל**
כאן העדיף ר"מ ברויאר את נוסח ונציה על נוסח כ"י לנינגרד. יש לציין שיש געיא באל"ף של 'את'.
מנחת שי: מלת אַת לִבן אשר בעירי ובמאריך, ולבן נפתלי בסגול ובלא מאריך ובמקף, כפי הנראה בחילופים שבדפוס. וקשה שרוב הספרים הם כבן נפתלי. אח"כ מצאתי בחילופי כ"י בהפך, וחשתא לא קשיא מידי. [את-כל-פני].
לפי גרסת הצירי המאריך הוא מה שנקרא מרכא, וללא הקפה.

ב יד **ושם הנקד: לד, מ"ש. ושם: מ"ש?**
מנחת שי פס' יג: וְשֵׁם-הַנֶּחֱרֵ: במקף לא בקדמא, וכן חשני [המלה הנדונה כאן], א"ת [=אור-תורה]. ובכמה ספרי מצאתי חשני בקדמא. [ושם-הנחר].
הערת צבי בצר: הדברים שהובאו כאן משמו של א"ת הם ציטוט מדויק. נראה שנוצרי חולק על א"ת. ונוסחו ב'ושם' השני (פסוק יד) הוא בקדמא. ולא במקף. כאן הכרעת האור תורה אינה מתקבלת.

ב כב **הצלע: ל, מ"ש. הצלע: ד**
מנחת שי: מלרע, וחד"י דגושה. וכתב א"ת שחלמ"ד בקמץ ברוב ס"ס חמדייקי ובהללי, שלא כדברי המדפיס [=ונציה], ע"ש. גם בעל הלשון כתב שחוא בקמץ. ובספר רב פעלי כתב בלשון הזה, וזכרם ר' יעקב גומיל העיד כי ויבן אלקי את הצלע, המסורת עליו לית קמץ, וברו' הספרי חמדייקי מצאתו פתוח, וכן צלע אַל צלע (יחזקאל מא, ו), ואין יכולת במסורת להכריע בצר"י חמדייקי ומלרע איזה פתוח חלמ"ד ואיזה קמץ, אבל סגולי חמדייקי באים מלעיל ופתוחי חלמ"ד לעולם, עכ"ל. [הצלע].
רד"ק: **צלע מלרע**. אמר שבנה הצלע לאשה, כלומר שנסתבבה הצלע לשאר עצמות וגידים ובשר ועלה בגזרת האל ונבנתה בתבנית האדם אלא שהיא נקבה והוא זכר:
רד"ק בשורשים: ויבן וי' אלהים את הצלע, מלרע. והקבוץ בלשון נקבות ויקח אחת מצלעותיו (בראשית ב, כא). ולפי שהצלעות שני צדדים הימין והשמאל כנה צד כל דבר בלשון צלע ולצלע המִשְׁכָּן הַשֵּׁנִית (שמות כו, כ). ויכונה בלשון זכר לְקִרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד (שמות כו, כו). בַּצֶּלַע הַיָּהוּ (שמואל ב, טז, יג), מלעיל. ומלרע פתח הצלע התיכונה (מלכים א' ו, ח), ורחב הצלע ארבע אמות (יחזקאל מא, ה), צלע אַל צלע שְׁלוֹשׁ (יחזקאל מא, ו), כלם מלרע באותו ענין. וכן בְּאַרְץ בְּנִימָן בַּצֶּלַע בְּקֶבֶר קִישׁ אֲבִיו (שמואל ב, כא, יד), וכן וַצֶּלַע הָאֶלֶף (יהושע יח, כח), מלרע באותו ענין, ואשר הם מלעיל פ"א הפעל בסגול. והקבוץ בלשון זכרים שני עלעים הדלת האחת גלילים.
ההערה על חמדייקי הדגושה מיותרת, אא"כ היו גרסאות מוטעות ללא דגש.

ברשימות מאורות נתן ^{צ"ע} קמץ ^{כז} אישור שכך בכתר ארם צובה.

בעקבות הנוסחאות המדויקות שבידינו יש כלל ברור צלע כשאינה סמוכה צד"י בצירי למ"ד בקמץ ומלרע; בסמיכות כבפרשות המשכן צד"י בסגול ולמ"ד בפתח, ולעתים הסמיכות בצירי.

ג א אל־הָאֵשֶׁה: ל. אל־הָאֵשֶׁה: ד השאלה אם הה"א מוטעמת במונח או בגעיא.

ג א בתוך־הגֹּן: ל, ב"א. בתוך־: ב"נ מחלוקת בן-אשר ובן נפתלי אם יש געיא בתי"ו.

ג ה ידע: ל, מ"ש, מ"ג־אד ש"א כו יב. יודע: ד מחלוקת בכתיב, המסורה הגדולה של ונציה תומכת בכתיב החסר בניגוד לכתיב שלה כאן.

מנחת שי: כי יִדַּע: בספרים כ"י ובדפוס קדמו', חס' וא"ו, זכ"כ א"ת. וכן הוא בהעתק מס' חללי. גם הרמ"ה ז"ל כתב, בני יִדַּע אלקים, חס' דחס' כתי', חס' וי"ו וחס' יו"ד דקרי ולא כתי', [הערת צבי בצר: הכוונה ליו"ד הקיימת בכוח לפני הפתח הגנובה. וכן בהמשך וי"ו קיימת בכוח לפני פתח גנובה במילה יִדַּע (שמואל א. כ. ג.)]. וכל יִדַּע באוריתא דכות', ודכות' יִדַּע דַּעַת עֲלִיוֹן (במדבר כד, טז), ומסר' עליה', תלתא וחס', ודכות' יִדַּעִי טוֹב וָרַע (בראשית ג, ח), חס' וי"ו. יִדַּע תִּדַּע (בראשית טו, יג) דוֹיֵאמָר לְאַבְרָהָם (ה)ס, חס' וי"ו דקרי ולא כתיב, ע"כ. ועיין ומ"ש לעיל במלת רָקִיעַ. [ידע].

אָכְלָכֶם: ל, מ"ש. אָכְלָכֶם: ד כאן הוסיף דפוס ונציה סימן חטף כדי להראות שהקמץ הוא חטוף (קטן). לדעת המנחת שי סימון זה מיותר כאן אָכְלָכֶם: חכ"ף בקמץ לבד, וכן הוא בס"ס, כי לא יבואו שני שוואין בראש תיבה, אף כי שלשה. וכתב המכלול (דף קפ"ז ליק קלז ב) ופעמים משתתפים עם הקמץ שוא לחודיע כי הוא חטף [הערת צבי בצר, היינו: לציין שהקמץ הוא קמץ קטן. אך ראה במכלול, קלז ע"ב. את הערת הבחור¹⁷ על קביעה זו של הרד"ק]. כמו אֲנִי צָרִי, אבל אם תדגש האות שאחריה, או שחיא בשוא נח, ינקדו הקמץ לבדו כי אין לטעות בהם כמו רָנוּ שְׁמִים (ישעיהו מד, כג ועוד) קָרְבָּן, קָדְשׁוֹ, כי בודאי הם קמץ חטוף, עכ"ל. וכן דעתנו לעשות הנקודות כדברי רד"ק, וכספרי ספרד, ונסמוך על כללי קמץ חטוף שכתבו המדקדקים. ועיין מה שאכתוב בפ' תולדת יצחק על מלת וְאֶכְלָה, ובתלים ס"י קי"ח.

[*] איס' כן רק הוא חטף קמץ ודיס כש"ל וס"ל החטף.

הערת מהדיר ליק על הדוגמאות של הרד"ק אֲנִי צָרִי על דברי הרד"ק 'אבל אם תדגש האות שאחריה, או שחיא בשוא נח, ינקדו הקמץ לבדו כי אין לטעות בהם' יש להעיר שמצינו בכתר ארם צובה חָרְבוּ בירמיהו ב יב. אבל כנראה חרבו בציווי היא צורה חריגה, ועלולים לקרוא בזמן עבר מה שאין כן אָכְלָכֶם.

הזמן אינו מאפשר להמשיך ולדון ביתר המקראות בפרשה שיש בהם שינויי נוסח והמקורות שלפיהם נקבע נוסח המקרא בפרשתנו ע"י ר"מ ברויאר ז"ל.

תן לַחֲכָם וְיִחַכֶּם-עוֹד

¹⁷ הערה זו אינה של ר"א בחר אלא של המהדיר יצחק רוטנברג (ריטנברג).

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://www.otzar.forum.org/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
😊 בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים 😊